

РОЗВИТОК ВМІНЬ УСНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВУЗІВ НА ОСНОВІ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНИХ ТЕКСТІВ (НА ПРИКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Кузнецова Н.Ю.

Хмельницький політехнічний коледж

Метою даної роботи є розробка поетапної методики формування професійно-спрямованого монологічного мовлення на старшому етапі немовного вузу, з відповідним комплексом вправ. Теоретична новизна даного дослідження полягає в уточненні професійно-спрямованих монологічних вмінь студентів старших курсів немовного вузу, критеріях відбору професійно-спрямованих текстів як засобу розвитку монологічних вмінь. Практична значимість роботи полягає в розробці етапів навчання професійно-спрямованого монологічного мовлення на основі текстів по спеціальності і відповідних до них типів вправ, що можуть бути успішно використано при навчанні будь-якій іноземній мові в немовному вузі, коледжі і ліцеї

Ключові слова: психологічні та лінгвістичні особливості, професійно-спрямоване мовлення, вікові характеристики, тексти по спеціальності, критерії відбору, типологія вмінь, вправи, етапи навчання

Постановка проблеми. Останнім часом в суспільстві підвищився інтерес до вивчення іноземної мови, адже воно стало потребувати спеціалістів, які б могли в сфері своєї спеціальності спілкуватись з зарубіжними колегами, ділитись та обмінюватись професійним досвідом. І саме в цьому контексті підвищилась увага до професійної спрямованості іноземних мов, що вивчаються в вищих навчальних закладах. В сучасних умовах при вирішенні професійних завдань на іноземній мові, при ознайомленні з новітніми технологіями, спілкуванні з іноземними колегами та обміні передовим досвідом любий спеціаліст повинен вміти захищати свої знання. В цьому плані зростає роль монологічного мовлення яке дає можливість кожному студенту встановити свою власну точку зору, власну думку, погляди. Навчання такому професійному мовленню відбувається на старшому етапі вивчення іноземної мови в немовному вузі, оскільки саме на цьому етапі студенти мають розвинену мовну компетенцію, загальний кругозір та досвід, необхідні та достатні для навчання професійно-спрямованого монологічного мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми професійно-спрямованого навчання іноземної мови в немовних вузах представлені в роботах багатьох методистів (Дегтерьова Ю.Б. [4], Сонгаль А.Г. [16], Тарнопольський О.Б., [17] Труханова Т.І. [18], Лео Джонс, Річард Александр [7] та ін.).

Серед досліджуваних проблем широке обговорення отримали:

А) Розвиток вмінь та навичок читання професійно-орієнтованих текстів (Дегтерьова Ю.Б. 1998 р. [4], Труханова Т.І. 2001 р. [18]).

Б) Розвиток вмінь професійно-орієнтованого діалогічного мовлення (Сонгаль А.Г. 1990 р. [16], Лео Джонс, Річард Александр 1989 р. [7]).

В) Збагачення професійного словникового запасу студентів за рахунок спеціальної лексики (Мирошниченко Е.В. 1996 р. [11]).

Г) Розвиток вмінь та навичок професійно-орієнтованого писемного мовлення (Пінська О.В. 2001 [13]).

Таким чином, необхідно зазначити, що більшість робіт стосується мовної компетенції, формування та вдосконалення навичок читання науково-технічної літератури, а при підготовці студентів до практичної мовленнєвої діяльності перевага надається розвитку писемного мовлення та усного діалогічного.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча сучасна методологія не проводить межі між діалогічним та монологічним

мовленням, і навчанням монологічного проходить, головним чином, в системі діалогічного (воно направлено на монолог в діалозі), та на нашу думку, монологічне мовлення зі своєю специфікою навчання отримує недостатню увагу з боку методистів. Так, вправи, що пропонуються діючими підручникам і посібниками, як правило, однотипні й направлені на формування висловлювання на рівні 1-2 реплік (підручники під ред. Ятеля Г.П. [19], Агабекяна І.П. [1], Парахіної А.В. [12]), а запропоновані професійно-спрямовані тексти багатьох підручників є застарілими та неактуальними.

Мета статті. Метою даної роботи є уточнення професійно-спрямованих монологічних вмінь студентів старших курсів немовного вузу, визначення критеріїв відбору професійно-спрямованих текстів як засобу розвитку монологічних вмінь та розробка поетапної методики формування професійно-спрямованого монологічного мовлення на старшому етапі немовного вузу, з відповідним комплексом вправ.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації поставленої мети нами висуваються наступні задачі:

1. Вивчити психофізіологічне породження професійно-спрямованого монологічного мовлення.

2. Проаналізувати лінгвістичну природу професійно-спрямованого монологічного мовлення.

3. Уточнити професійно-спрямовані вміння в монологічному мовленні, що належать засвоєнню студентами старшого етапу немовного вузу.

4. Розробити поетапну методику навчання професійно-спрямованому монологічному мовленню на основі текстів по спеціальності.

Психологічні та лінгвістичні особливості професійно-спрямованого монологічного мовлення.

Під професійною мовленнєвою діяльністю розуміється вид людської діяльності, активний, цілеспрямований процес приймання і видачі усного повідомлення на спеціальну тему в професійній взаємодії людей між собою (Тарнопольський О.Б. [15])

Вчені розрізняють чотири види професійної мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо). Професійно – спрямоване говоріння (монологічне, діалогічне) – це висловлювання в усній формі на спеціальній темі. По даному питанню існує велика кількість досліджень, що розглядають різні його аспекти (Дегтерьова Ю.Б. [4], Ляховицький М.В. [3], Мирошниченко Е.В. [11], Сонгаль А.Г. [16], Тарнопольський О.Б. [17], Труханова Т.І. [18], Лео Джонс і Річард Александр [9] та ін.). Монологічне мовлення, що є темою нашого обговорення, – «безпосередньо спрямований на співроз-

мовника чи аудиторію організований вид професійно-спрямованого усного мовлення, який передбачає висловлювання однієї особи» (Скалкін В.Л. [14]).

При навчанні професійно-спрямованому монологічному мовленню в немовному вузі розрізняють два його види: підготовлене і непідготовлене.

Підготовлене мовлення – висловлювання, елементи якого попередньо відробляються в надфразових єдностях, а потім репродукуються у формі повідомлення інформації.

Непідготовлене мовлення – це рівень володіння мовою, при якому мовець може без підготовки, без опори на попередньо задані одиниці використовувати засвоєне раніше мовне і мовленнєвий матеріал в ситуаціях, які не мали місця в попередніх видах роботи на заняттях. Таке мовлення є спонтанним. Згідно вимог до навчання іноземним мовам в немовних вузах, підготовлене професійне мовлення – один з етапів формування непідготовленого мовлення. Забезпечити активне володіння мовою як засобом формування і формулювання думок в галузі відповідного профілю – головна задача професійно спрямованого навчання мови на немовних спеціальностях вузу.

Професійно-спрямоване монологічне мовлення тісно пов'язане з науковим характером діяльності майбутніх спеціалістів, звідси особливості його психологічних та лінгвістичних характеристик. Розглянемо кожний з них.

Психолого-лінгвістичні характеристики професійно-спрямованого монологічного мовлення.

Психологи розглядають мовлення як засіб формування та формулювання думки з допомогою мови і на основі «принципової структури» мовленнєвої діяльності (Леонтьев А.Н. [8], Зимняя І.А. [6], Жинкін Н.І. [5]). У дослідженні ми поділяємо точку зору Зимньої І.А. [6] та виділяємо три рівні породження мовлення: *мотиваційно-спонукаючий, формуючий та реалізуючий*.

Мотиваційно-спонукаючий рівень – рівень на якому потреба знаходить «свою визначеність» в предметі діяльності (А.Н. Леонтьев [8]).

В силу цього предмет-думка як «опредмечена» потреба стає внутрішнім мотивом тобто тим, що конкретно стимулює діяльність говоріння. Цей рівень являє собою «сплав» мотиву та комунікативного наміру.

Стимулюючий рівень, який спонукається «внутрішнім образом» тієї дійсності, на яку направлена дія, є імпульсом або «запуском» всього процесу породження мовлення. На цьому рівні породження мовлення мовець знає лише про що, а не що саме говорити. Те, що сказати, усвідомлюється мовцем в самому процесі говоріння (якщо не в попередній діяльності обдумування). Тому можна сказати, що детермінуючий зовнішнім впливом, стимулюючий рівень процесу формування та формулювання думки сам формує предмет та ціль висловлювання.

Формуючий рівень (тобто формування думки за допомогою мови) несе відповідальність за логічну послідовність та синтаксичну правильність мовленнєвого висловлювання. Він неоднорідний та може бути представлений двома взаємопов'язаними фазами – змістоутворюючого та формуючого.

Змістоутворююча фаза утворює та розгортає загальний задум мовця, формуючи змістовну канву висловлювання. На цій фазі проявляється весь лінгвістичний досвід мовця, відчуття мови та знання умов і правил вживання її одиниць. На фазі формулювання відбувається об'єднання номінацій та предикції. При цьому одночасно включаються дві основні мовленнєві операції: вибору(відбору слів) та операція розміщення слів.

Реалізуючий рівень – рівень власне артикуляції (вимови) та інтонування.

Рівень реалізації вимови – це складно діючий механізм, дія якого може бути представлена ієрархією управління від артикуляційної програми до артикуляційних складових команд та організації внутрішньо складових вимовних рухів.

Розглянуті вище рівні процесу породження мовлення знаходяться в нерозривному зв'язку один з одним і утворюють складний багатограний протікаючий в мікроінтервалі часу процес.

Механізм усномовленнєвої діяльності може бути представлений у вигляді багаторівневої структури, яка характеризується одночасністю узгоджених, але протікаючих на різних рівнях процесів.

Таким чином можна виділити:

1) змістовно – інтонаційний рівень – не відчуваний мовцем логіко-вольовий імпульс, нерозчленоване змістовне спонукування, рівень натурального коду (Н.І. Жинкін [8]).

2) Понятійний рівень – відчуваний мовцем ізольовані словесні «відбитки» інформаційно важливих понять в плані логічного членування висловлювання.

3) Словесно-синтаксичний рівень – докладне заповнення матриці висловлювання відповідними формами здобутих із пам'яті слів або готових словосполучень – рівень розгорнутого внутрішнього мовлення.

4) Артикуляційний рівень – активна робота органів мовлення, рівень звукового коду.

Кожен з названих вище рівнів вносить свій вклад в породження усного монологічного мовлення.

Потрібно відзначити, що є суттєва відмінність в оволодінні рідною та іноземною мовами. Оволодіння рідною мовою відбувається «знизу вгору» – від утворення складів та інших елементарних механізмів до вищих рівнів мови, довільності, усвідомленого оперування знаковими одиницями. В основі оволодіння рідної мови лежить, як правило, наслідування, іншими механізмами є корекція та підкріплення(наприклад з боку батьків). Оволодіння у ранньому віці двома мовами одночасно (наприклад, в двомовних родинах) відбувається без додаткових ускладнень, як і однією рідною мовою.

Однак, оволодіння другою (іноземною) мовою у більш пізній період після оволодіння рідною мовою відбувається «зверху вниз», тобто починаючи з усвідомлення операцій над мовою, через довільний вибір мовних засобів до автоматизації мови. Ці особливості також повинні враховуватися методистами, й одним із завдань при розробці методик навчання є зняття можливих ускладнень (інтерференція рідної мови, «зрадливі друзі перекладача» тощо).

Психологи виділяють наступні характеристики монологічної форми усного мовлення:

- Розгорнутість – являє собою зв'язки безперервне висловлювання, направлене на розкриття певної ідеї.
- Експресивність – емоційна виразність висловлювання
- Відносна безперервність – являє собою монологічне висловлювання зверхфразового рівня, яке триває протягом певного відрізка часу, не перериваючись, внаслідок чого досягається завершеність думки.
- Послідовність та логічність – реалізуються в процесі розвитку ідеї основної фрази шляхом уточнення думки, доповнення до неї, пояснення доказу і т.д.
- Комунікативна направленість (висловлювання мовця повинно співвідноситись з ситуацією спілкування).

Під час підбору вправ для формування вмінь монологічного мовлення необхідно передбачити вправи, які безпосередньо спрямовані на формування невід'ємних психологічних характеристик монологічного мовлення.

Але для ефективного навчання монологічному мовленню необхідно знати не тільки його психологічні характеристики, а й лінгвістичні особливості.

З лінгвістичного погляду монологічне мовлення характеризується розгорнутістю фраз та їх різноманітністю. Крім того, йому властивий складний синтаксис, обмежене використання речень-еліпсів, мовленнєвих кліше, штампів.

Залежно від комунікативної функції монологічного мовлення розрізняють такі типи висловлювань: монолог-повідомлення, монолог-опис, монолог – міркування, монолог – розповідь. Кожен з них характеризується своєю особливістю: повідомлення – хронологічною послідовністю, опис – фактологічною, розповідь – фактологічною послідовністю. Такий характер мовлення і вимагає від студентів адекватних умінь: правильно складати одну завершену фразу, комбінувати різноструктурні фрази, трансформувати, розширювати, доповнювати вже засвоєні мовленнєві зразки згідно з цілями та умовами спілкування, вільно викладати свої думки, обговорювати факти, розкривати причинно – наслідкові зв'язки подій та явищ.

У процесі формування таких умінь необхідно вчити студентів вживати зв'язкові елементи речень, головним чином, прислівники часу та послідовності: *later, then, after that, at first*, а також прислівники причини та наслідку: *that's why, so*.

Лінгвістична характеристика усного монологічного висловлювання не можливе без ретельного вивчення її фонетичних, граматичних та лексичних аспектів.

Інтонація зв'язного висловлювання має специфічні риси та особливий мелодійний малюнок, що відповідає жанру оповідання. Одне й те саме речення, що вимовляється ізольовано (наприклад, репліка у діалозі) та у складі надфразової єдності, майже завжди буде звучати з різною мелодикою, обумовленою як загальним задумом, так і фізичною включеністю у потік інших фраз. Це особливо характерно для *вставних речень, самовставних структур та різноманітних відступів*.

Особливо чітко помітно інформаційне оформлення при промові підготовленого заздалегідь добре продуманого повідомлення, ще більше – при читанні на пам'ять.

Серед лексичних особливостей монологічного висловлювання необхідно виділити підбір *певних усномовних формул*, за допомогою яких оповідачі починають чи закінчують своє оповідання (*to begin with, well, to continue*) «*вплітають*» свою монологічну вставку у діалог (*that reminds me, by the way, speaking of*), вводять у свій монолог елементи особистого відношення до того, про що оповідають (*I think, in my opinion, fortunately, it seems to me*).

Ціла група слів та словосполучень дозволяє тому, хто говорить, систематизувати чи резюмувати відомості, міркування, що містяться у його висловлюванні (*therefore, that's why*).

Ці лексичні одиниці, як і слова, що допомагають розкрити послідовність подій у оповіданні (*then, after that, in the long run*) представляють собою зв'язуючий матеріал надфразової єдності. Серед лексичного матеріалу переважають спеціальні терміни та слова на позначення різних понять (*extrusion, grinder, lathe*).

Логічність викладу матеріалу зумовлює вибір відповідних синтаксичних конструкцій – складно-

підрядних та складносурядних речень, які дають найширшу можливість для розвитку думки.

Розглянуті тут психолінгвістичні характеристики були покладені нами в основу висунутих вимог до методики поетапного формування професійно-спрямованого монологічного мовлення. Однак знань лише психолінгвістичних особливостей монологічного висловлювання недостатньо для розробки даної методики. Для цього необхідно розглянути психологічні особливості студентів старшого етапу немовного вузу.

Вікові характеристики студентів старшого етапу немовного вузу.

Психологи визначають вік студентів старших курсів (18-21) як період юнацтва або початок дорослості.

На відміну від підлітка, який в основному належить ще до світу дитинства, займає проміжне становище між дитиною і дорослою людиною, 18-21 річна людина є дорослою як в біологічному, так і в соціальному відношенні. Провідною сферою діяльності стає тепер праця з необхідною в даному випадку диференціацією професійних ролей. Освіта, яка продовжується на цьому етапі розвитку, стає не загальною, а спеціальною, професійною, причому навчання у вузі може значною мірою розглядатися як вид трудової діяльності. Через це навчання іноземній мові доцільно проводити на спеціальному матеріалі, яким являються професійні тексти.

Дослідження психологів показали, що у студентів старшого етапу навчання визначаються зміни у розвитку нервової системи і мозку, зокрема за рахунок його внутрішньоклітинної будови і функціонального розвитку. В кінцевому рахунку укладається аналітико-синтетична діяльність кори великих півкуль у процесі навчання.

Зважаючи на це, доцільними будуть вправи, що передбачають вміння студентів здійснювати різні логічні операції, такі як: аналіз, синтез, узагальнення.

Юнацький вік – важливий етап розвитку розумових здібностей: абстрактне мислення у цьому віці досягає ще вищого розвитку. Розумова діяльність студентів стає ще більш активною і самостійною. Якщо учні цінують зовнішню цікавість матеріалу, то студентам цікаво те, що потребує самостійного обмірковування, власної точки зору. Тому доцільно пропонувати вправи творчого характеру.

Важливим є також той факт, що студенти вже обрали свою майбутню професію. Тому їх зацікавленість і відповідальне ставлення до виконання навчальних завдань має високий ступінь самостійності.

Сказане дозволяє зробити висновки про необхідність вибору таких форм і методів роботи, які б сприяли подальшому розвитку пізнавальної активності і самостійності студентів, а також вчили їх вносити плановість у роботу.

Посилене почуття відповідальності у студентів, свідоме ставлення до навчання відкриває великі можливості для організації самостійної роботи, для стимулювання потреби у самоосвіті.

Самостійна робота над іноземною мовою повинна готувати студентів немовного вузу до самостійного «доучування» та удосконалення навичок оволодіння іноземною мовою, а саме розвивати в них уміння працювати з довідковою літературою, іноземними текстами зі спеціальною, технічними засобами тощо.

Таким чином, слід відзначити, що:

1. Навчання професійно-спрямованого монологічного мовлення передбачає врахування його психологічних та лінгвістичних особливостей.
2. При розробці методики формування професійно-спрямованих монологічних вмінь необхідно брати до уваги психологічні особливості студентів.

3. Оскільки освіта, що продовжується в навчальних закладах I-II рівня акредитації, стає не загальною, а спеціальною, професійною, необхідно проводити навчання професійно-спрямованому мовленню саме у цей період на спеціальному матеріалі – професійних текстах.

Методика формування професійно спрямованих монологічних вмінь на основі текстів по спеціальності. Професійне доучування по спеціальності на основі текстового матеріалу.

Згідно стандартам Вищої освіти висуваються певні вимоги до викладання іноземних мов в немовних вузах. Головною метою навчання англійській мові є забезпечення активного володіння нею як засобом формування і формулювання думок в галузі повсякденного спілкування та в галузі відповідного профілю і прикладне її використання в соціальній і професійних сферах.

У зв'язку з цим на старшому етапі навчання проходить розширення і поглиблення навчального матеріалу, що підлягає засвоєнню, зокрема передбачається робота над текстами по спеціальності як зі змістовної, так і з мовної точки зору, з метою розширення професійних знань студентів, формування вмінь аудіювання, говоріння, читання і письма в русі обраної студентами спеціальності.

Серед вимог до змісту професійно спрямованого навчання слід виділити:

1) Активізацію всіх видів роботи з різними типами спеціальних текстів;

2) Включення в навчання загальноосвітньої (краєзнавчої) тематики, близької чи необхідної спеціалістам даного профілю;

3) При цьому передбачається засвоєння студентами основних прийомів роботи зі спеціальними текстами, а також використання ними знань, що були отримані та отримуються при вивченні профільюючих дисциплін, в мисле-мовленнєвій роботі над іноземною мовою.

Ми припустили, що основною складовою професійно-спрямованого навчання в немовних вузах є монологічне мовлення, оскільки саме ця форма мовлення потребує від студентів володіння знаннями по своїй професії і вміння самостійно продукувати їх, наводити свою особисту точку зору.

Рівень володіння такими даними у студентів різний, тому монологічне мовлення дозволяє повною мірою реалізувати індивідуальні потреби та можливості кожного.

Зрозуміло, що навчання професійно-спрямованого мовлення повинно проводитися на базі спеціально підбраного матеріалу (текстів по спеціальності), а відбір такого матеріалу має проводитись згідно критеріїв, що були напрацьовані методистами.

Серед всіх критеріїв, що були запропоновані вченими, ми відібрали ті, що на наш погляд найбільше відповідають відбору текстів на професійну тематику. До них відносяться:

I. Вимоги до змісту текстів.

II. Вимоги до мовного наповнення текстів.

III. Вимоги до професійного наповнення.

Згідно I критерію тексти спеціальної проблематики повинні:

- висвітлювати інформацію, що відповідає новітнім досягненням науки;
- містити довідкові дані;
- викладати різні точки зору на одну проблему;
- містити проблемний матеріал, що потребує критичного мислення;
- містити цікавий матеріал, що викликає бажання висловитись;
- передбачити елемент суб'єктивності для формування монологічних вмінь;

- містити елемент новизни інформації;
- мати зв'язок з життям для стимулювання свідомості і активності студентів.

На підставі II критерію ми вважаємо доцільним сформулювати наступні вимоги:

- тексти повинні бути побудовані на засвоєному граматичному матеріалі;
- повинні містити певний відсоток лексичного матеріалу по спеціальності;
- повинні містити терміни, що пояснюються в тексті;
- містити абрєвіатури, про значення яких можна здогадатися чи які мають пояснення в тексті;
- містити цифровий матеріал, що підтверджує смислові віхи;
- містити специфічні реалії, що пояснюються в тексті.

Беручи до уваги III критерій відбору текстів по спеціальності, ми сформулювали наступні вимоги до професійної спрямованості текстів:

- тексти повинні мати відношення до обраної спеціальності в змістовому і мовленнєвому плані (висвітлювати професійні питання, містити матеріал, який би знайомив з традиціями професії);
- тексти повинні містити задачі, побудовані шляхом моделювання ситуації, що вимагає від майбутнього спеціаліста вирішення проблеми і вміння запропонувати власні шляхи й творчого розв'язання;
- містити матеріал з історії предмету, що розкриває сутність існуючих явищ, подій і т.п.;
- містити завдання, що мотивують до висловлювання, пошуку нової інформації.

Відібравши тексти, що необхідні і достатні для формування професійно-спрямованих вмінь студентів, уточнимо ці вміння монологічного мовлення і методику їх формування.

Етапи навчання професійно-спрямованого монологічного мовлення на основі спеціальних текстів.

Оскільки не сформульовані конкретні вміння, що підлягають формуванню, перш ніж розробляти поетапну методику формування професійно-спрямованого монологічного мовлення, нам вважається необхідним уточнити їх склад.

Оскільки темою нашого дослідження є використання текстів по спеціальності як засобу формування професійно-спрямованих монологічних вмінь, то, на наш погляд, слід виділити вміння, що можуть бути сформовані на основі тексту. Поділимо їх на 4 групи, відповідно етапам формування професійно-спрямованого монологічного мовлення: професійно-орієнтовані монологічні вміння до текстового, текстового, післятекстового та міжтекстового характеру.

До I групи монологічних вмінь відносяться вміння смислової і мовної предикції та антиципації, вміння формулювати висловлювання на рівні надфразової єдності та вміння працювати зі словниками.

Вміння II групи направлені на репродукцію висловлювань, вилучання із тексту інформації по завданню та на коментування інформації з опорою на текст.

До III групи вмінь відносяться вміння робити резюме та анотацію, вміння розширювати інформацію та трансформувати її.

Вміння IV групи, міжтекстового характеру, спрямовані на інтерпретацію добутої інформації в самостійному висловлюванні, на коментування тексту з іншим завданням та на особистісне оцінювання прочитаного.

Визначивши вміння професійно-спрямованого монологічного мовлення, перейдемо до характеристики поетапної методики його формування.

В своєму дослідженні ми беремо за основу етапизацію, запропоновану професором Ляховицьким М.В. [4], яка полягає в дотримванні 4 етапів і відповідних до них варіантів. Оскільки при підборі текстів ми керуємось 2 критеріями – мовним і смисловим – то і варіантів в кожному етапі буде, відповідно, два: *варіант А*, пов'язаний з мовною стороною висловлювання, і *варіант В*, пов'язаний зі смисловою стороною.

Метою *I-го дотекстового етапу* є формування смислової і мовної антиципації і предикції, а також формування вмінь професійно спрямованого монологічного мовлення на рівні надфразової єдності.

На даному етапі доцільно використовувати частково детерміновані рецептивні вправи і вправи продуктивного характеру, пов'язані з формуванням вмінь мовної і смислової предикції.

Варіант А

I. Вправи на формування вмінь передбачити професійну лексику тексту.

- *You are going to read about ... Guess what words and phrases might be connected with it. Put them into different groups according to their meaning*

- *You are going to read about ... Try to guess what words are omitted in the following sentences from the text*

- *Read the words from the text ... Classify them according to the suggested content areas. Try to make up an associative line between them*

- *Read a word and relate it to an object*

- *Read the words from the text. Classify them into groups (or Look at the title of the text. Guess what professional words can be used there. Put them into the following groups)*

II. Вправи на формування вмінь формулювати ясне і логічне висловлювання в опорі на розрізнену інформацію.

- *Read the jumbled sentence and reproduce it in the correct order.*

Is | Internet | of | one | means | important | the | communication | of |

(Internet is one of the important means of communication).

Варіант В

I. Вправи на формування вмінь передбачити зміст тексту по спеціальності за його заголовком.

- *Read the title of the text and try to predict its content.*

- *You are going to read about _____ Guess what is the main idea of the text.*

- *You'll read about _____. Put 5 questions to which you would like to get answers from the text.*

- *You are going to read the text «_____». What 5 major points do you think the text focus on?*

Варіантами смислової предикції можуть бути передбачення змісту по ключовим словам, малюнкам, схемам, датам і т.д.

- *Look at the clue words from the text _____ Guess what this text is about*

- *Look at the following dates. Guess what the text is about*

- *Look at the outline of the text «_____». Guess the content of the text.*

IV. Вправи на формування вмінь поширювати понадфразову єдність за рахунок додавання інформації.

- *Read the sentence and enlarge it with the help of the words given below. Reproduce the idea.*

Вправи *I-го дотекстового етапу* покликані зняти мовні труднощі, систематизувати знання та створити комунікативний професійно-спрямований мінімум, необхідний для читання тексту. Крім того, виконання запропонованих вправ стимулює зацікав-

леність студентів в прочитанні спеціального тексту і вилучення з нього потрібної інформації. Вони підготовлюють перехід до вправ більш високого рівня.

Метою *II-го етапу* є формування професійно-спрямованих вмінь на базі тексту. На даному етапі виконуються вправи 2-х варіантів, до того ж вправи варіанту А, що пов'язаний з мовною стороною монологічного мовлення, передують смисловим вправам варіанту В.

Варіант А

I. Вправи на формування вмінь трансформувати монологічне висловлювання, використовуючи синоніми/антоніми і т.д.

- *Read the utterance given, transform it using opposites.*

II. Вправи на формування вмінь давати дефініції явищам

- *Using the text, find out words and expression correspond the following definitions:*

- *Find out in the text: What is meant by,,,,*

- *Match each word in the left-hand column with the best meaning in the right-hand column. Read the text to prove you are right.*

III. Вправи на формування вмінь висловлюватися по спеціальним категоріям.

- *Read the text and complete the word roses for... And reproduce the utterances*

- *Read the text, group the family words and reproduce the utterances.*

Варіант В

IV. Вправи на формування вмінь конструювати монологічне висловлювання по структурним схемам.

- *Match the parts of sentences and reproduce the utterance.*

- *Read the beginning of the sentences and reproduce the utterance.*

- *Read the ending of the sentences and reproduce the utterance.*

- *Read the following statements and find out in the text facts to expand the ideas.*

V. Вправи на розвиток вмінь коментувати таблиці і схеми з опорою на текст.

- *Read the text, fill in the table and comment it.*

- *Read the text, complete the scheme and comment it.*

VI. Вправи на формування вмінь складати висловлювання по характеристиках явищ.

- *Read the characteristics given. Say what they describe. Use the text «_____» to help you.*

VII. Вправи на формування вмінь знаходити необхідну смисловою інформацію в тексті та використовувати її у власних висловленнях.

- *Read the text. Find out words and phrases to describe...*

- *Read the text and say what happened...*

- *Prove / disapprove the following statements finding out the facts you are right*

- *Find in the text «_____» how the following is connected with _____. Reproduce the utterances.*

- *Read the text to help you describe the author's attitude to different theories..*

- *Here are some words from the text. Reproduce the context they are used in.*

- *Read the text. Find sentences in each paragraph to prove the main idea of the text. Reproduce them.*

- *Restore the logical connection lines word the fact, reproduce the utterance and extend it*

- *Read the text, find out information to answer the following questions.*

Метою *III післятекстового етапу* є формування вмінь інтегрувати професійно-спрямовану ін-

формацію тексту з додаванням знань, отриманих з інших предметів.

Нам уявляється, що даний етап є особливо важливим, оскільки він передбачає формування професійно-спрямованих монологічних вмінь на інтегрованій основі. Студенти мають можливість продемонструвати знання з інших дисциплін, пов'язати з тими, що отриманими, а також побачити прогалини в своїх знаннях і вміннях. Виходячи з цього, даний етап є найбільш трудомісткий і довготривалий.

На ньому виконується продуктивні детерміновані вправи з різними видами опор.

Варіант В

I. Вправи на формування вмінь коментувати текст з опорою цитати (висловлення)

• *Comment the following.*

II. Вправи на формування вмінь деталізувати монологічне висловлювання по завданню.

• *Read the list of _____ and add more facts about it.*

(*Студенти отримують частину інформації*).

III. Вправи на формування вмінь резюмувати і анотувати текст в усній формі

• *Made a report/summary.*

IV. Вправи на формування проводити аналогії, паралелі.

• *Read 2 extracts of the text. Find differences and similarities.*

Метою заключного IV етапу професійно-спрямованого монологічного мовлення є формування самостійного професійно-спрямованого монологічного мовлення.

При виконанні продуктивних недетермінованих вправ даного етапу студенти демонструють самостійність і в виборі засобів, і у виборі змісту висловлювання на професійно-спрямовану тематику.

I. Вправи на формування вмінь давати особисті оцінку явищам, що вивчаються

• *Give your opinion.*

II. Вправи на формування вмінь інтерпретувати вивчене явище з різних точок зору

• *Comment ...from the point of view of 1, 2, 3.*

Якщо запропонованої методики формування професійно-спрямованих монологічних вмінь на основі текстів по спеціальності буде дотримано, то на її підставі студенти неможливі будуть зазнавати труднощів актуалізації власних монологічних висловлювань на іноземній мові в обраній ними спеціальності

Дана методика була успішно апробована нами на 3 курсі політехнічного коледжу.

Висновки і пропозиції. Зі сказаного в статті слідують висновки:

1. Розвиток вмінь професійно спрямованого монологічного мовлення слід проводити на основі спеціально відібраних спеціальних текстів, які реалізують стандарти державної освіти і вимоги до професійного навчання, а також які відповідають виробленим методистами і уточненим нами критеріям.

2. При навчанні професійно-спрямованому монологічному мовленню на основі спеціальних текстів слід розвивати 4 групи монологічних вмінь, що відповідають етапам навчання: професійно-спрямовані вміння дотекстового етапу (вміння мовної та смислової предикції, антиципації, вміння формулювати висловлювання на рівні кадрованості та ін.), професійно-спрямовані монологічні вміння текстового характеру (знаходження інформації в тексті, вміння репродукувати логічно-пов'язані висловлювання на основі тексту), вміння післятекстового етапу (вміння робити усне резюме і анотацію прочитаному), професійно-спрямовані монологічні вміння міжтекстового характеру (особистісна оцінка прочитаного тощо).

3. Розвиток професійного спрямування монологічних вмінь слід проводити в 4 етапи (дотекстовий, текстовий, післятекстовий і міжтекстовий), кожен з яких має 2 варіанта, що відображають критерій відбору тестів по спеціальності: варіант А – пов'язаний з мовною стороною висловлювання і варіант В – пов'язаний зі смисловою стороною висловлювання і змістовним критерієм

4. Проведений експериментальний зріз підтверджує ефективність запропонованої методики і формування професійно-спрямованих монологічних вмінь студентів на основі спеціальних текстів.

Список літератури:

1. Агабекян М.П. Англійська мова для технічних вузів. – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2003. – 242 с.
2. Богданова С.С. Логико-коммуникативные программы при обучении монологическому высказыванию // ИЯШ. – 1988. – № 5. – С. 35-43.
3. Гез Н.И., Ляховицкий М.В. и др. Методика обучения иностранным языкам в средней школе: Учебник. – М.: Высш. шк., 1982. – С. 242-264.
4. Дегтярева В.В. Обучение чтению на англ. яз. для деловых целей во взаимосвязи с др. видами речевой деятельности (в технич. вузе) // Иноземні мови. – 1998. – № 1.
5. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации / Н.И. Жинкин. – М.: Наука, 1982. – 159 с.
6. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку / И.А. Зимняя. – М.: Знание, 1989. – 156 с.
7. Лео Джонс, Ричард Олександр. Обогащение профессионального словарного запаса студентов за счет специальной лексики, 1989.
8. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность / А.А. Леонтьев. – 2-е изд., стер. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 216 с.
9. Лозниця В.С. Психологія і педагогіка: основні положення. – К.: Екс Об, 1999. – 304 с.
10. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – С. 167-187.
11. Мирошниченко Э.В. Обучение профессиональной лексике студентов-экономистов при устноречевом общении в непрофессиональных сферах коммуникации: (начальный этап, английский язык): Дис. . канд. пед. наук: 13.00.02 / Киевский гос. лингвистический ун-т. – К., 1996. – 318 с.
12. Парахіна А.В., Тилкіна С.А. Підручник англ. мови для технікумів – М.: Вища шк., 1987.
13. Пінська О.В. Навчання майбутніх учителів професійно спрямованої писемної комунікації англійською мовою як другою іноземною: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 [Електронний ресурс] / О.В. Пінська. – К.: Київ. держ. лінгв. ун-т, 2001. – 20 с. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2001/01provmdizip>
14. Скалкин В.Л. Обучение монологическому высказыванию. – К.: Радян. школа, 1983. – С. 28-30.
15. Склярєнко Н.К., Онищенко К.И., Захарова С.Л. Обучение речевой деятельности на английском языке в школе. – К.: Радян. Школа, 1988. – С. 16-56.
16. Сонгаль А.Г. Методика обучения профессиональному диалогич. общению на краткосрочных специализирован. курсах (англ. яз): Дис. канд. пед. наук. 13.00.02. – М., 1990.

17. Тарнопольський О.Б., Кожушко С.П. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 288 с.
18. Труханова Т.И. Индивидуализация обучения профессионально ориентированному чтению на английском языке студентов техникумов и колледжей экономического профиля: Дис. .. канд. пед. наук: 13.00.02 / Киевский национальный лингвистический ун-т. – К., 2001. – 242 с. – Библиогр.: 195-217 с.
19. Ятель Г.П. Підручник англ мови для студентів технічних вузів. – К.: Вища шк., 1995. – 254 с.

Кузнецова Н.Ю.

Хмельницький політехнічний коледж

РАЗВИТИЕ УМЕНИЙ УСТНОЙ МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ ВУЗОВ НА ОСНОВЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ ТЕКСТОВ (НА ПРИМЕРЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА)

Аннотация

Целью данной работы является разработка поэтапной методики формирования профессионально-направленной монологической речи на старшем этапе неязыкового вуза, с соответствующим комплексом упражнений. Теоретическая новизна данного исследования заключается в уточнении профессионально-направленных монологических умений студентов старших курсов неязыкового вуза, критериях отбора профессионально-направленных текстов как средства развития монологических умений. Практическая значимость работы заключается в разработке этапов обучения профессионально-направленной монологической речи на основе текстов по специальности и соответствующих им типов упражнений, которые могут быть успешно использованы при обучении любому иностранному языку в неязыковом вузе, колледже и лицее

Ключевые слова: психологические и лингвистические особенности, профессионально-направленная речь, возрастные характеристики, тексты по специальности, критерии отбора, типология умений, упражнения, этапы обучения

Kuznietsova N.Y.

Khmelnytsky Polytechnic College

DEVELOPMENT OF STUDENTS' SPEAKING ABILITIES (MONOLOGUE SKILLS) ON THE BASE OF PROFESSIONAL-ORIENTED TEXTS

Summary

The object of this work is the development of method of forming the abilities of students' professionally-oriented speech (the monologue skills) in universities, with a corresponding set of exercises. The theoretical novelty of this study is the clarifying the professionally-oriented monologue skills of senior students, selecting the criteria of texts which are means of forming the monologue skills. The practical significance of the work is in the marking out the stages of learning the professional-oriented monologue speech based on the special texts and in proposing the types of exercises that can be successfully used in learning foreign language in any university, college and high school

Keywords: psychological and linguistic features, professionally-oriented speech, age characteristics, specialty texts, selection criteria, types of skills, exercises, stages of learning